

[DOR: 20.1001.1.24237558.1399.6.2.19.0](https://doi.org/10.1001.1.24237558.1399.6.2.19.0)

تأثیر سبک زندگی بر هویت اجتماعی از طریق اوقات فراغت در بین

دانشجویان تربیت‌بدنی دانشگاه آزاد اسلامی واحد سنندج

مهرداد محرم‌زاده^۱

محمد سیوان نوری^۲

چکیده

هدف پژوهش حاضر، بررسی تأثیر سبک زندگی بر هویت اجتماعی از طریق اوقات فراغت در بین دانشجویان تربیت‌بدنی دانشگاه آزاد اسلامی واحد سنندج است. روش تحقیق پژوهش حاضر از روش اجرا، پیمایشی، از نظر هدف کاربردی و از نظر زمان، مقطعی است. جامعه آماری کلیه دانشجویان تربیت‌بدنی (مقاطع کاردانی، کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری) دانشگاه آزاد اسلامی واحد سنندج مشغول به تحصیل در سال تحصیلی ۹۸-۱۳۹۷ بودند که از بین آن‌ها با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌بندی‌شده و با استفاده از فرمول مورگان تعداد ۲۲۱ نفر از آن‌ها به‌عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. همچنین جهت گردآوری اطلاعات از پرسش‌نامه‌های سبک زندگی میلر و اسمیت (۱۹۹۶)، اوقات فراغت مصطفی پور (۱۳۹۰) و صفاری‌نیا و روشن (۱۳۹۰) استفاده شده است. جهت تجزیه و تحلیل داده‌های تحقیق از نرم‌افزار لیزرل استفاده شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد که سبک زندگی هم به‌صورت مستقیم و هم به‌صورت غیرمستقیم از طریق اوقات فراغت تأثیر مثبت و معناداری بر هویت اجتماعی می‌گذارد. این در حالی بود که اوقات فراغت نیز به‌صورت مستقیم تأثیر مثبت و معناداری بر هویت داشت.

کلیدواژگان: سبک زندگی، هویت اجتماعی، اوقات فراغت، دانشجویان تربیت‌بدنی.

^۱ استاد، گروه مدیریت ورزشی دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران. (نویسنده مسئول)
mmoharramzadeh@yahoo.com

^۲ استادیار، گروه تربیت‌بدنی و علوم ورزشی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد مریوان، مریوان، ایران
saiwannouri@gmail.com

**The effect of lifestyle on social identity through leisure
among physical education students of Islamic Azad
University, Sanandaj Branch**

M. Moharramzadeh¹

M.S. Nori²

The aim of this study was to investigate the effect of lifestyle on social identity through leisure among physical education students of Islamic Azad University, Sanandaj Branch. Research Method The present research is a survey method, applied in terms of purpose and cross-sectional in terms of time. Statistical population: All physical education students (associate, bachelor, master and doctorate) of Islamic Azad University, Sanandaj branch were studying in the academic year 1397-98, among which they were classified using random sampling method and using Morgan Formula 221 of them were selected as a statistical sample. Miller and Smith (1996), Mostafapour (2011) and Saffariniav Roshan (2011) leisure questionnaires were also used to collect information. LISREL software was used to analyze the research data. Data analysis showed that lifestyle has a direct and indirect positive and significant effect on social identity both directly and indirectly through leisure time. This was while leisure time also had a direct positive and significant effect on identity.

Keywords: lifestyle, social identity, leisure, physical education students.

¹. Professor, Department of Sports Management, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Mohaghegh Ardabili University, Ardabil, Iran. (Author).
mmoharramzadeh@yahoo.com

². Assistant Professor, Department of Physical Education and Sport Sciences, Islamic Azad University, Marivan Branch, Marivan, Iran

مقدمه

امروزه جهانی شدن ورزش بخش مهمی از جهانی شدن فرهنگی است که به طور اجتناب‌ناپذیری در حال گسترش است. جهانی شدن ورزشی نه تنها موجب تشدید رقابت‌های ورزشی شده است بلکه بازارهای بین‌المللی ورزشی را همراه با محصولات و ایده‌های ورزشی تحت نفوذ قرار داده است. علاوه بر این اندیشمندان و صاحب نظران شاهد افزایش تطابق و سازگاری سبک‌های زندگی، الگوی مصرف، اوقات فراغت، جهت‌گیری ارزش‌ها و علایق و سازگاری با شرایط کار ورزشی و آرامش و رفاه هستند (وینبرگ و گولد^۱، ۲۰۱۸). بر همین اساس به نظر می‌رسد سبک‌های زندگی، علایق و تمایلات، الگوهای اوقات فراغت و ارزش‌ها بین نسل‌های جوانتر و پیشین متناسب با دامنه جهانی شدن در کشورهای مختلف تغییر یافته است (گیل و همکاران^۲، ۲۰۱۷).

جهان به جای ورود به دنیای پست مدرن به سوی دوره‌ای گام بر می‌دارد که در آن پیامدهای مدرنیته ریشه‌ای‌تر و جهانی‌تر از پیش شده‌اند (گیدنر، ۱۳۸۲). تردیدی نیست که دنیای متجدد کنونی به میزان گسترده‌ای فراسوی محیط انفرادی امتداد می‌یابد و هیچ کس قادر نیست از تحولات ناشی از گسترش تجدد مصون بماند یا خلاف آن گزینشی به عمل بیاورد؛ حتی مدرنیته، مردمی را که در سنتی‌ترین سکونت‌ها ممکن خارج از بخش «پیشرفته» جهان به سر می‌برند، تحت تأثیر قرار می‌دهد. در دهه اخیر،

^۱- Weinberg & Gould

^۲- Gill et al

سازدهای اجتماعی که در بستر هویت معنا پیدا می‌کنند مثل طبقه (نظام تولید) از بین رفته است (ابازی و چاوشیان، ۱۳۸۱). جهت‌گیری نظریه‌های اجتماعی در دهه اخیر به سمت پذیرش اهمیت فزاینده سبک زندگی (حوزه مصرف) در شکل دادن به هویت شخصی و اجتماعی است و به عنوان موضوعی برای نظریه و پژوهش اجتماعی مطرح شده است (رحمت‌آبادی و آقابخشی، ۱۳۸۵).

سبک زندگی به عنوان ملاک اصلی درک افراد از هویت‌شان، بیش از آن‌که ماهیتی ذاتی داشته باشد، مقوله‌ای با ریشه‌های قوی اجتماعی و فرهنگی است. کنشگران اجتماعی برای شناساندن خود به دیگران و کسب اعتبار و منزلت و توفیق در تعاملاتشان، اهمیت زیادی به سبک زندگی می‌دهند. بدین‌سان امروزه برنامه‌ریزی برای زندگی و داشتن سبک زندگی دلخواه، رفته‌رفته به صورت طرحی مرکزی در باب هویت اجتماعی افراد درآمد است (ذکائی، ۱۳۸۶).

از طرفی مفهوم سبک زندگی سابقه‌ای دیرینه در رشته‌ها و زمینه‌های مطالعاتی گوناگون از جمله مطالعات مربوط به اوقات فراغت دارد (ول، ۲۰۰۰). ویژگی اصلی مطالعات اوقات فراغت تبیین تغییرات رخ داده در الگوهای مشارکت در اوقات فراغت میان افراد و گروه‌های اجتماعی بوده است. نخستین رویکرد در دهه ۱۹۶۰، برای تبیین رفتار فراغتی صرفاً به بررسی متغیرهای مانند سن، درآمد و طبقه اجتماعی در ارتباط با مشارکت در اوقات فراغت می‌پرداختند که چنین رویکردی منجر به الگوسازی کمی،

¹- Veal

آمارگونه و مبتنی بر اقتصاد سنجی در مورد اوقات فراغت و متناظر با آن شد (چالادوری و کلون^۱، ۲۰۱۷). در این حوزه است که افراد، نماگرها، کلیشه‌ها، الگوها و قواعد خاص سبک زندگی و هویت اجتماعی خود را بازگو می‌کنند (ربانی و شیر، ۱۳۸۸). در دهه‌های اخیر، جامعه‌شناسان اوقات فراغت و صاحب‌نظران «مطالعات فرهنگی» با پیوند مولفه‌های تشکیل دهنده اوقات فراغت با هویت اجتماعی افقی نوین در این عرصه پژوهشی گشوده‌اند. تحلیل نقش اوقات فراغت در فضای مدرن و رابطه آن با هویت نشانگر افزایش فراغت در جامعه معاصر است. از این منظر، مطالعه اوقات فراغت، افزون بر فراهم ساختن بستر مناسب برای برنامه‌ریزی‌های فرهنگی و اجتماعی که این مهم به ویژه در جامعه ایرانی از اهمیتی مضاعف برخوردار است این امکان را فراهم می‌سازد تا در پرتو نظریه‌های مختلف و سنجش ارتباط آن با دیگر متغیرهای اجتماعی الگوی نظری مناسبی برای تحقیق در این عرصه ارائه گردد (ابراهیمی و همکاران، ۱۳۹۰).

تحقیقاتی هم در این زمینه شکل گرفته است. برای مثال خواجه‌اناری و همکاران (۱۳۹۳) نتیجه‌ای که به دست آوردند گویای این واقعیت بود که سبک زندگی قابلیت پیش‌بینی هویت اجتماعی را دارد. در مقابل عرب‌ناز و همکاران (۲۰۱۱) نیز در پژوهش دیگر یافتند که جهانی‌شدن موجب بحران‌های هویتی، روان‌شناختی و فرهنگی متنوعی شده است.

^۱- Chelladurai & Kerwin

به‌طور کلی بسیاری از مطالعات انجام شده در ارتباط با متغیرهای فوق، به‌طور جداگانه هویت اجتماعی افراد را بررسی کردند. اما آنچه که از مرور این تحقیقات برمی‌آید حاکی از آن است که فرایند جهانی‌شدن در ابعاد مختلف خود تأثیرات قاطعی بر روی رفتارها و هویت اجتماعی مردم در اقصی نقاط جهان داشته است. در روند این تغییرات مشخص شد در دهه اخیر بدون سبک زندگی و هویت اجتماعی، یعنی بدون چارچوبهای مشخصی که شباهت‌ها و تفاوت‌ها را آشکار می‌سازد، افراد یک جامعه امکان برقراری ارتباطی معنادر و پایدار میان خود را نخواهند داشت. از طرفی یک رویکرد گل‌نگر و جامع می‌تواند عوامل نهفته در دل اجتماع را که به‌طور واقعی قابلیت بررسی آن وجود ندارد بررسی کند. از این رو تحقیق حاضر با بررسی یک کل منسجم از ترکیب متغیرهای فوق قصد دارد به این مهم دست یابد. ولیکن مسائل و مشکلاتی هم در این زمینه وجود دارد که پیش‌تر به‌طور کلی به آن‌ها اشاره شد از اینرو این تحقیق با استفاده از کلیه این عوامل درصدد است به این سوال پاسخ دهد که اوقات فراغت به عنوان متغیر واسطه در ارتباط بین سبک زندگی و هویت اجتماعی چه نقشی دارد؟

ادبیات پژوهش

سبک زندگی

سبک زندگی نخستین بار توسط وبر معرفی شد که آن را ابزار مفهومی در مدل چندبعدی قشریندی اجتماعی قلمداد می‌کرد و چالشی با مدل تعیین اقتصادی مورد نظر مارکس بود. از نظر وبر سبک زندگی: (۱) با مفهوم گروه‌های منزلتی ارتباط دارد. (۲) الگوهای مصرف را نشان می‌دهد نه ترکیب آنان را (۳) سبک زندگی به‌وسیله نمایش دیالکتیکی بین انتخاب زندگی و موقعیت زندگی شکل می‌گیرد، که در این میان انتخاب نقش پررنگ‌تری را بازی می‌کند (قربان زاده، ۱۳۸۸). سبک زندگی یکی از مفاهیمی است که در نیمه دوم قرن بیست مورد توجه جدی و اقبال جامعه‌شناسان قرار گرفت. با طرح مباحث مربوط به مدرنیته، هویت، مصرف و انگیزه‌های مصرف‌کنندگان از سوی جامعه‌شناسان بستر مناسبی جهت رشد مطالعات و تحقیقات تجربی در این زمینه فراهم شد. این گسترش با محوریت نظریات و آرای جامعه‌شناسانی همچون ماکس وبر^۱، گیدنز^۲، وبلن^۳، بوردیو^۴، پیترسون^۵ و ... انجام گرفت. بررسی پیشینه‌های تجربی در زمینه سبک زندگی در ایران نشان می‌دهد که سابقه پژوهش در این زمینه به کمتر از بیست سال می‌رسد البته از سال ۱۳۸۰ تاکنون اقبال محققان به‌سوی این موضوع بیشتر شده است. به گفته فاضلی (۱۳۸۲) گستردگی ابعاد و پیچیدگی موضوع موجب شده است که مرزهای محدودکننده این موضوع لغزنده و مبهم باشد و لذا برداشت‌های متفاوتی از این موضوع و قلمرو آن به وجود آید که در

^۱- Weber

^۲- Giddings

^۳- Veblen

^۴- Bourdieu

^۵- Peaterson

بررسی‌ها قابل مشاهده است. هر سبک زندگی مستلزم مجموعه‌ای از عادت‌ها و جهت-گیری‌هاست، بنابراین برخوردار از نوعی وحدت است که علاوه بر اهمیت خاص خود از نظر تداوم امنیت وجودی پیوند بین گزینش‌های فرعی موجود در یک الگوی کم‌ویش منظم را نیز تأمین می‌کند (فاضلی، ۱۳۸۲). سبک زندگی را می‌توان الگوهایی از کنش دانست که تمیز دهنده افراد جامعه است. سازمان جهانی بهداشت سبک زندگی را بر اساس الگوهای مشخص و قابل تعریف رفتار می‌داند که از تعامل بین ویژگی‌های شخصی، برهم کنش روابط اجتماعی، شرایط محیطی و موقعیت‌های اجتماعی - اقتصادی حاصل می‌شود (محمدی و همکاران، ۱۳۸۴).

اوقات فراغت

کلمه «فراغ» یا «فراغت» در زبان محاوره و ادبیات عامه ما چند معنی و صورت عملکرد دارد. یک معنی فارغ بودن، فراغت داشتن و بیکاری است. همان‌گونه که در مزیت آن گفته‌اند «فراغت بایدت راه را عدم گیر» یعنی انسان تازنده است باید کار کند یا «فارق منشین به هیچ جایی، میزن به دروغ به دست و پایی» (واحدی، ۱۳۹۰).

اوقات فراغت برای انسان‌ها رفته‌رفته تبدیل به اصطلاحی شده که در قالب آن هرچه بیشتر به دنبال آزادی و استقلال در عملکرد می‌گردد. سعی و کوشش انسان‌ها در طول تاریخ همواره با این امید همراه بوده و هست که بارهایی خود از کارهای طاقت‌فرسا به زندگی توأم با آرامش و سعادت‌مند دست پیدا کند و امروزه به نظر می‌آید که انسان یک گام به این هدف نزدیک‌تر شده است (بخشنده، ۱۳۸۷).

در بسیاری از جوامع، امروزه اوقات فراغت بخش مهمی از زندگی انسان‌ها را تشکیل می‌دهد. البته کار و به‌خصوص کارهای صنعتی در اروپا در زندگی انسان‌ها حرف اول را زده و نقش تعیین‌کننده داشته است؛ اما رفته‌رفته با امکانات زیادی که به‌وسیله‌ی اوقات فراغت به وجود می‌آید، نقش کار در زندگی جای خود را به اوقات فراغت می‌دهد. اوقات فراغت در حال تبدیل شدن به یک پدیده‌ی اصلی در زندگی انسان‌ها شده است. اوقات فراغت، زمانی کاملاً بیهوده و بدون مسئولیت در زندگی انسان‌ها نیست. بلکه درست برعکس در این زمان از انسان‌ها هرچه بیشتر مسئولیت انتظار می‌رود. حتی در زمانی که انسان به خودش واگذار شده، تصمیم‌گیری به عهده‌ی خودش است و می‌تواند آزادانه عمل کند، مسئولیت‌پذیری نسبت به خود، اطرافیان و جامعه دارای اهمیت زیادی است. فعالیت‌هایی که در اوقات فراغت انجام می‌شوند باید کاملاً حساب‌شده و برای شخص و جامعه مفید باشند، بنابراین هر شخصی نسبت به عملکرد خود دارای مسئولیت است (جلالی فراهانی، ۱۳۹۰).

هویت اجتماعی

تاجفل (۱۹۷۸) اظهار می‌دارد که صرف دسته‌بندی اجتماعی افراد در دو گروه مجزا، می‌تواند منجر به گونه‌ای رفتار بین گروهی شود که افراد به نفع اعضای گروه خود و به ضرر افراد بیرون از گروه عمل کنند. در واقع این موضوع آشکار ساخت که صرف آگاهی از بودن در یک گروه در مقابل گروه دیگر، تحت شرایط خاص، برای

به راه افتادن فرایندهای رقابت و تبعیض بین گروهی کافی است. ترنر^۱ (۱۹۹۹) این بحث را پیش کشید که دسته‌بندی اجتماعی افراد در این نمونه حداقلی، هویتی اجتماعی برای آنان ایجاد می‌کند. به عبارت دیگر، آنان عضویت در دسته اجتماعی مشخص را به عنوان تعریف «خود» پذیرفتند و بر همین اساس، هویت اجتماعی به عنوان جنبه‌ای از خود پنداره شخص، مبتنی بر عضویت‌های گروهی مفهوم‌سازی شد (ترنر، ۱۹۹۹). بنا بر نظریه تاجفل^۲ (۱۹۷۸)، هویت اجتماعی به عنوان آگاهی فرد از تعلق به یک گروه اجتماعی معین، ارزش و اهمیت عاطفی این عضویت برای فرد، مفهوم‌سازی شده است. در نتیجه بنا بر تعلق افراد به گروه‌های متفاوت است که آن‌ها به یک هویت اجتماعی خاص در جامعه، دست می‌یابند. اما تعلق به یک گروه معین فقط در صورتی به مشارکت در یک هویت اجتماعی مثبت می‌انجامد که مشخصات آن گروه بتواند به طور جانب‌دارانه‌ای با دیگر گروه‌ها مقایسه شود. در این مقایسه، افراد به داوری به نفع گروه خود گرایش دارند (دسچمپس و دووس^۳، ۱۹۹۸). خواست، ایجاد، نگهداری و یا افزایش تمایز مثبت به نفع درون گروه در مقایسه با برون گروه‌ها، در ابعاد مربوط و تحت شرایطی که افراد خود را بر اساس عضویت‌هایشان معرفی می‌کنند، نشان از نیاز به هویت اجتماعی مثبت دارد. تاجفل (۱۹۷۱)، این تحلیل روان‌شناختی را از انگیزش برای هویت اجتماعی مثبت، در مزیت قائل شدن برای درون

^۱- Turner

^۲- Tajfel

^۳- Deschamps & Devos

گروه (به‌عنوان تعالی دسته‌بندی اجتماعی، هویت اجتماعی و مقایسه اجتماعی) مدنظر قرار دارد (ترنر، ۱۹۹۹). بنابراین، سه مفهوم اصلی و اساسی دسته‌بندی، وجود یک دسته که به‌طور داخلی و خارجی پذیرفته باشد، هویت (هویت‌یابی با آن دسته) و مقایسه (فرایند مقایسه اجتماعی) عناصر مهم و مفید در نظریه تاجفل محسوب می‌شوند. عنصر نخست برجستگی عینی و عنصر دوم متضمن پذیرش گروه برای «خود» با تمام پیامدهای احساسی، شناختی و رفتاری است. درحالی‌که عنصر سوم معمولاً حاوی یک ارزیابی مثبت از گروه «خود» است که البته همیشگی نیست (سالازار^۱، ۱۹۹۸). بدین ترتیب آشکار می‌گردد که نظریه هویت اجتماعی بر دو پایه شناختی و انگیزشی استوار است. چنان‌که پیش‌تر اشاره شد، بر مبنای شناخت است که شناساگر، طی فرایند دسته‌بندی، به بیشتر ارزیابی کردن تفاوت‌های بین گروهی و کمتر ارزیابی کردن تفاوت‌های درون‌گروهی سوق داده می‌شود. پایه انگیزشی نیز هرچند موجب تبعیض می‌شود، اما برای عزت‌نفس یا مراعات خود ضرورت دارد (دسچمپس و دووس، ۱۹۹۸).

پیشینه تجربی پژوهش

کفاشی و همکاران (۱۳۸۹) در تحقیقی با عنوان بررسی تأثیر سبک زندگی بر هویت اجتماعی به توصیف و تبیین رابطه بین سبک زندگی و هویت اجتماعی در جوانان شهر بابل پرداختند. نتایج این مطالعه نشان داد که بین مؤلفه‌های سبک زندگی

^۱- Salazar

(مصرف فرهنگی، فعالیت فراغتی، الگوی خرید لباس، مدیریت بدن و الگوی تغذیه) با مؤلفه‌های هویت اجتماعی (هویت مذهبی، ملی، گروهی، خانوادگی و فردی) همبستگی وجود دارد.

پارک و همکاران^۱ (۲۰۰۵) در تحقیقی باهدف بررسی رابطه بین شرکت در فراغت ورزشی و سبک زندگی زنان بزرگسال به این نتیجه دست یافتند که بین این دو متغیر رابطه وجود دارد علاوه بر آن شرکت در فعالیت‌های فراغتی ورزشی قابلیت پیش‌بینی سبک زندگی را دارند.

عرب‌ناز و همکاران (۲۰۱۱) نیز در تحقیقی دیگری با عنوان بحران‌های هویت، جهانی‌شدن و اثرات آن بر هویت اجتماعی- فرهنگی و روان‌شناختی نشان دادند که جهانی‌شدن موجب بحران‌های هویتی، روان‌شناختی، مذهبی و فرهنگی متنوعی شده است. که شامل تکثرگرایی و استعمار فرهنگی، تغییر در ساختارهای اجتماعی سنتی، تقویت سکولاریسم، کاهش هویت اجتماعی و خلق پیچیدگی در روابط اجتماعی می‌باشد.

رضایی کرمانجی (۱۳۹۰) به بررسی نقش هویت اجتماعی در تعیین سبک زندگی جوانان ۱۵-۲۹ ساله شهر همدان پرداخت. یافته‌های تحقیق او نشان داد که جهت و شدت روابط هویت اجتماعی با ابعاد مختلف فعالیت‌ها، علاقه‌مندی‌ها و نگرش‌های مدرن متفاوت است.

^۱- Park et al

زارع‌زاده (۱۳۹۳) تحقیقی را با هدف مطالعه بررسی رابطه بین سبک‌های زندگی و راهبردهای مقابله‌ای استرس با هویت اجتماعی بررسی کرد. بدین منظور ۲۱۰ نفر از زنان شاغل معلم در آموزش و پرورش شهرستان ابرکوه را به‌عنوان نمونه آماری خود لحاظ کرد. یافته‌ها نشان داد بین تمام مؤلفه‌های هویت اجتماعی و همچنین هویت اجتماعی در حالت کلی با سبک زندگی رابطه معنادار وجود دارد. همچنین نتایج نشان داد که بین تمام راهبردهای مقابله با استرس با هویت اجتماعی رابطه وجود دارد اما میزان همبستگی بین راهبرد هیجان‌مدار و هویت اجتماعی بیشتر بود.

چن و همکاران^۱ (۲۰۱۲) در تحقیق هویت قومی و آرزوهای شغلی دانشجویان نخبه‌تایوانی در عصر جهانی‌شدن، تلاش کرده‌اند تا بتوانند میزان هویت قومی دانش‌آموزان نخبه در مقاطع تحصیلی بالا در دبیرستان را شناسایی کنند و همچنین آرزوهای شغلی و میزان درگیر شدن آن‌ها در فعالیت‌های فرهنگی و سنتی جامعه را بسنجند. نتایج این تحقیق اطلاعاتی را در این زمینه که چگونه اشتغال به فعالیت‌هایی خاص ممکن است بر فرایند هویت‌یابی قومی افراد تأثیر بگذارد ارائه کرده است.

کاسلا و همکاران^۲ (۲۰۱۴) به بررسی تغییر سبک زندگی و مداخله ورزش در بیماران سرطانی پرداختند. نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل یافته‌ای این پژوهش نشان داد بیماران سرطانی با افزایش فعالیت بدنی و اوقات فراغت‌شان نه تنها ظرفیت عملکردی و کیفیت زندگی‌شان بهبود پیدا می‌کند بلکه نمره افسردگی آن‌ها به‌طور قابل توجهی

^۱- Chen et al

^۲ Casla et al

کاهش پیدا می‌کند. به اعتقاد پژوهش‌گران این پژوهش این نتیجه حاصل از تغییر در شیوه زندگی این افراد است.

برونر و همکاران^۱ (۲۰۱۵) به بررسی رابطه بین وابستگی‌های متقابل و هویت اجتماعی ورزشکاران تیم‌های ورزشی مدارس دبیرستانی پرداختند. نتایج تجزیه و تحلیل چند سطحی این پژوهش نشان داد که ادراک بالاتر و وابستگی‌های متقابل در سطح فردی و تیمی پیش‌بینی‌کننده هویت اجتماعی بیشتر است.

روش پژوهش

روش تحقیق در پژوهش حاضر از روش اجرا، پیمایشی، از نظر هدف کاربردی و از نظر زمان، مقطعی است. جامعه آماری کلیه دانشجویان تربیت‌بدنی (مقاطع کاردانی، کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری) دانشگاه آزاد اسلامی واحد سنندج مشغول به تحصیل در سال تحصیلی ۹۸-۱۳۹۷ بودند که از بین آن‌ها با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌بندی شده تعداد ۲۲۱ نفر (۱۰۰ نفر زن و ۱۲۱ نفر مرد) از آن‌ها به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده‌ها پرسش‌نامه می‌باشد که در ادامه توضیح داده شده است. جهت تجزیه و تحلیل داده‌های تحقیق از نرم‌افزار لیزرل استفاده شد.

تعریف مفهومی و عملیاتی مفاهیم

^۱ Bruner et al

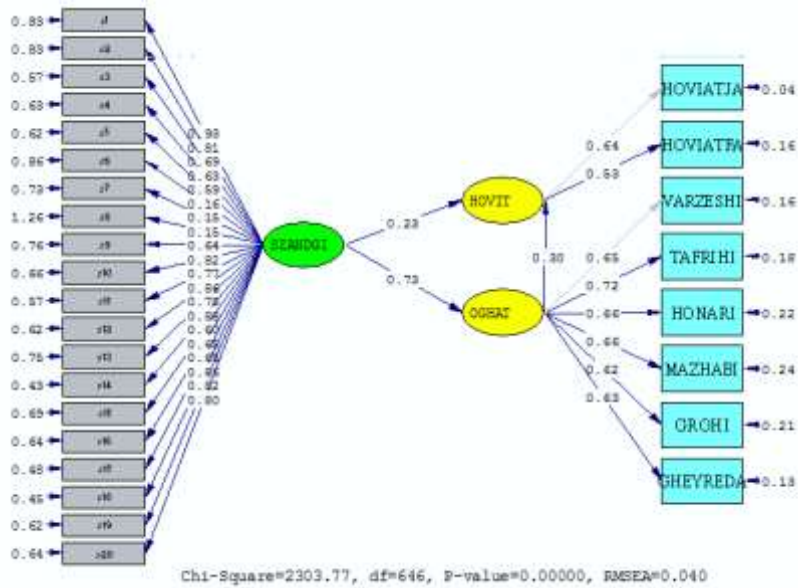
سبک زندگی: سبک زندگی مجموعه‌ای کم‌ویش جامع از عملکردهاست که فرد آن‌ها را به کار می‌گیرد چون نه فقط نیازهای جاری او بلکه روایت خاصی را هم که وی برای هویت شخصی خود برگزیده است، در برابر دیگران مجسم می‌سازد (گیدنز، ۱۳۸۵). برای سنجش این مفهوم از پرسش‌نامه سبک زندگی میلر و اسمیت (۱۹۹۶) که مشتمل بر ۳۰ گوی بود استفاده گردید. مقیاس ارزش‌گذاری این پرسش‌نامه بر اساس طیف ۵ ارزشی لیکرت بود. روایی پرسشنامه یادشده پس از ترجمه به روش باز ترجمه به وسیله اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان تأییدشده و پایایی آن در یک مطالعه موردی ۰/۸۶ و آلفای کرونباخ تک‌تک پرسش‌ها بالاتر از ۰/۵ به دست آمد.

هویت اجتماعی: تعریفی است که فرد از خود در رابطه با دیگران می‌کند و به‌طور ویژه به آن جنبه‌هایی از شخص برمی‌گردد که در واژه‌های عضویت گروهی او تعریف شده است (جنکیز، ۲۰۰۸). برای اندازه‌گیری این مفهوم نیز از پرسش‌نامه اوقات فراغت مصطفی پور (۱۳۹۰) که مشتمل بر ۲۹ گوی که ۳ گوی آن نشان‌دهنده فعالیت‌های ورزشی، ۴ گوی آن نشان‌دهنده فعالیت‌های تفریحی و گردشگری، ۳ گوی آن نشان‌دهنده فعالیت‌های هنری و کاردستی، ۳ گوی دیگر آن نشان‌دهنده فعالیت‌های مذهبی و ۴ گوی آن نشان‌دهنده فعالیت‌های گروهی و ۴ گوی دیگر نشان‌دهنده مطالعه غیردرسی بود استفاده گردید. مقیاس ارزش‌گذاری این پرسش‌نامه

بر اساس طیف ۵ ارزشی لیکرت بود. سازنده این پرسش‌نامه با روش آلفای کرونباخ پایایی آن را مورد بررسی قرار داده و پایایی آن را ۰/۸۴ گزارش نمود.

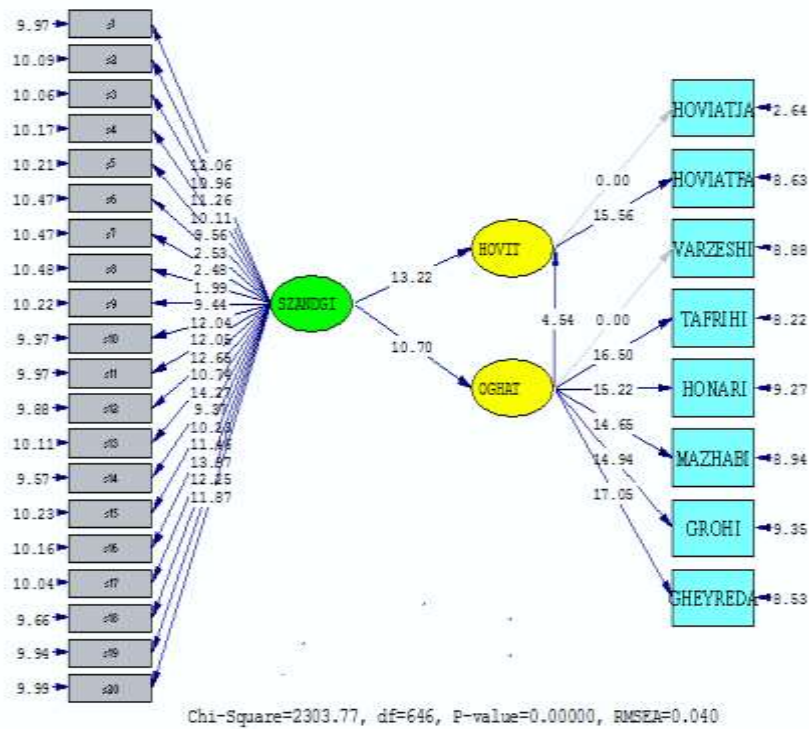
اوقات فراغت: فعالیتی است که اعضای جامعه فارغ از اجبارهای محیط کار و الزامات زندگی، از طریق آن استعداد های خود را توسعه بخشیده و شخصیت خود را گسترش می‌دهند (ابراهیمی و همکاران، ۱۳۹۰). برای اندازه‌گیری این مفهوم از پرسش‌نامه هویت اجتماعی صفاری نیا و روشن (۱۳۹۰) که مشتمل بر ۲۰ گوی که ۱۰ گوی آن نشان‌دهنده بعد فردی و ۱۰ گوی دیگر نشان‌دهنده بعد جمعی بود استفاده گردید. مقیاس ارزش‌گذاری این پرسش‌نامه بر اساس طیف ۵ ارزشی لیکرت بود. سازندگان این ابزار گزارش کردند پایایی پرسش‌نامه با استفاده از روش ضریب آلفای کرونباخ برای کل پرسشنامه برابر ۰/۷۴ و برای گوی‌ها بین ۰/۵۱ تا ۰/۵۸ به دست آمد که میزان رضایت بخشی است. همچنین نتایج پژوهش با استفاده از نظر متخصصان حاکی از روایی صوری پرسشنامه و نتایج تحلیل عاملی اکتشافی و تحلیل مؤلفه‌های اصلی (PC) از طریق چرخش واریماکس مؤید وجود یک عامل دارای ارزش ویژه بزرگتر از یک تحت عنوان هویت اجتماعی بوده است.

یافته‌های پژوهش

شکل ۱: نقش واسطه‌ای اوقات فراغت در ارتباط بین سبک زندگی و هویت اجتماعی در حالت استاندارد

مدل نمایش داده‌شده در شکل ۱ ارتباط بین سبک زندگی و هویت اجتماعی با نقش واسطه‌ای اوقات فراغت را در حالت استاندارد نشان می‌دهد. طبق نتایج به‌دست‌آمده سبک زندگی به‌طور مستقیم بر هویت اجتماعی و اوقات فراغت با ضرایب مسیر به ترتیب ۰/۲۳ و ۰/۷۳ تأثیر معناداری دارد.

شکل ۲: نقش واسطه‌ای اوقات فراغت در ارتباط بین سبک زندگی و هویت اجتماعی در حالت معناداری

مدل نمایش داده شده در شکل ۲ ارتباط بین سبک زندگی و هویت اجتماعی با نقش واسطه‌ای اوقات فراغت را در حالت معناداری نشان می‌دهد. طبق مقادیر به دست آمده به خاطر این که تمامی مقادیر در بازه (۱/۹۶- تا ۱/۹۶) قرار گرفته‌اند لذا می‌توان گفت در مدل فوق کلیه مسیرها معنادار است.

جدول ۱: شاخص‌های برازش مدل تحقیق

وضعیت	مقدار مطلوب	مقدار	شاخص	
			معادل فارسی	معادل انگلیسی
مطلوب	کمتر از ۰/۰۵	۰/۰۶۵	RMR	ریشه میانگین مربعات باقیمانده
مطلوب	مساوی یا بیشتر از ۰/۹۰	۰/۹۴	NFI	شاخص برازش هنجار شده
مطلوب	مساوی یا بیشتر از ۰/۹۰	۰/۹۵	IFI	شاخص برازش افزایشی
مطلوب	مساوی یا بیشتر از ۰/۹۰	۰/۹۵	CFI	شاخص برازش تطبیقی
مطلوب	کمتر از ۰/۱	۰/۰۴۰	RMSEA	ریشه میانگین مربعات خطای برآورد
مطلوب	بین ۱ تا ۵	۳/۵۶	CMIN/DF	خی دو بهنجار شده

نتایج جدول ۱، گویای این مطلب است که شاخص‌های نسبت خی دو به درجه آزادی CMIN/DF برابر با ۳/۵۶، شاخص برازش مطلق RMR برابر ۰/۰۶ و شاخص RMSEA بیشتر از ۰/۰۴ در حد مطلوبی قرار دارند و شاخص‌های برازش تطبیقی NFI، IFI و CFI به ۱ نزدیک بود از این رو در حد مطلوبی قرار دارند. بدین معنی که مدل تحقیق حاضر دارای برازش مطلوبی است و ساختار عاملی در نظر گرفته شده برای

آن قابل قبول است و به عبارتی داده‌های حاصل از تحقیق، مدل نظری تحقیق را حمایت و تأیید می‌کنند.

جدول ۲: تأثیرات مستقیم، غیرمستقیم و کل متغیرهای برون‌زا بر متغیر درون

متغیر	معرف در مدل	هویت اجتماعی (HOVIT)		
		اثر مستقیم	اثر غیرمستقیم	اثر کل
سبک زندگی	SZENDGI	۰/۲۳	۰/۲۱۹	۰/۴۴۹
اوقات فراغت	OGHAT	۰/۳۰	-	۰/۳۰

با توجه به مقادیر معناداری در شکل ۲، به خاطر این که در بازه (۱/۹۶- تا ۱/۹۶) قرار گرفته‌اند. لذا می‌توان گفت در مدل فوق کلیه مسیرها معنادار است. بنابراین نتیجه و با اطمینان ۰/۹۵ فرض تحقیق تأیید و فرض صفر رد می‌گردد. به سخن دیگر سبک زندگی هم به صورت مستقیم و هم به صورت غیرمستقیم از طریق اوقات فراغت تأثیر مثبت و معناداری بر هویت اجتماعی می‌گذارد. این در حالی بود که اوقات فراغت نیز به صورت مستقیم تأثیر مثبت و معناداری بر هویت داشت.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از تحقیق حاضر بررسی تأثیر سبک زندگی بر هویت اجتماعی از طریق اوقات فراغت در بین دانشجویان تربیت‌بدنی دانشگاه آزاد اسلامی واحد سنج بود. تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد که سبک زندگی تأثیر مثبت و معناداری بر هویت اجتماعی از طریق اوقات فراغت دارد و موجب بهبود هویت اجتماعی می‌شود. این یافته تا حدودی همخوان با نتایج مطالعات برونر و همکاران (۲۰۱۵)، رضایی کرمان جی (۱۳۹۰)، کاسلا و همکاران (۲۰۱۴) و کفاشی و همکاران (۱۳۸۹) همخوان است. پدیده هویت اجتماعی بسیار پیچیده است. این پیچیدگی بیشتر ناشی از ماهیت چندلایه‌ای و چندبعدی بودن آن است. افراد صرفاً در باز شناسی و معرفی خود از یک منبع استفاده نمی‌کنند بلکه همواره در زمان‌های مختلف و مکان‌های گوناگون منابع هویت‌بخش متعددی را به کار می‌گیرند. لذا تبیین آن بایستی به شدت مکان‌اند و زمانمند باشد. یعنی تابعی است از وضعیت ساختاری‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی جامعه مورد بررسی در زمان‌های متفاوت. از طرف دیگر روابط میان هویت‌ها یا همان ابعاد مختلف هویت اجتماعی نیز بسیار مهم می‌باشد. ممکن است منابع متعدد هویت‌بخش مثل مذهب، قومیت، ملیت، خانواده یا سبک زندگی همدیگر را تقویت یا تضعیف نمایند. ممکن است یکی دارای نقشی پررنگ‌تر از آن‌های دیگر باشد و یا شاید افراد اهمیتی یکسان برای دو یا چند منبع هویت‌بخش قائل باشند. بر همین اساس با تغییر بافت اجتماعی از حالت سنتی به شکل مدرن و یا شبه مدرن و در اثر تحولات ناشی از جهانی شدن، شاهد تغییرات ماهیت انسان و تغییر هویت اجتماعی

و فردی او هستیم که این امر ناشی از آثار و عوارض تمدن جدید صنعتی، آسیب‌زایی شهرنشینی، زوال همبستگی‌های اجتماعی و افزایش انگیزه‌های فردطلبانه و غیراجتماعی و در مجموع هویت زادایی اجتماعی بوده است. جهانی شدن پدیده‌ای است که جوانب گوناگون زندگی فرهنگی، اعم از نگرش جنسیتی دانش، آموزش رسمی، هویت و سبک زندگی مردم را تحت تأثیر قرار می‌دهد. رواج شیوه‌های جدید رفتار اجتماعی برای پر کردن فضاهای زندگی فردی شدن، اهمیت یافتن سیاست زندگی بر اساس ترجیحات سبک‌های زندگی متفاوت، از جمله زمینه‌های اصلی‌ای هستند که شرایط جدیدی را پیشروی افراد قرار داده‌اند. این بدان معناست که این تحولات، که در قالب جهانی شدن فرهنگی رخ می‌دهد علاوه بر تأثیر بر ذوق، سلیقه، گذران اوقات فراغت و در نهایت سبک زندگی افراد، نگرش به خود و جامعه و میزان هویت اجتماعی آن‌ها را نیز تحت تأثیر قرار داده است. به عبارت دیگر در جامعه مدرن، نوع و سبک «رفتار و کنش‌های مصرفی» یا «سبک زندگی» است که هویت‌های فردی و اجتماعی را شکل می‌دهد.

به‌طور کلی در چنین فضای اجتماعی، علاوه بر سبک‌های متفاوت زندگی که توسط افراد انتخاب می‌شود، فرآیند جهانی شدن موجب تغییر در منابع هویتی و هویت‌گزینی افراد نیز شده است. اهمیت این امر زمانی مشخص می‌شود که بدانیم بدون سبک زندگی و هویت اجتماعی یعنی بدون چارچوب‌های مشخصی که شباهت‌ها و تفاوت‌ها را آشکار می‌سازد، افراد یک جامعه امکان برقراری ارتباطی معنادار و پایدار

میان خود را نخواهند داشت. همچنین فهم چیستی و چگونگی خود در برابر دیگری که مشخصه هویت است، نه تنها در ساختار روانی افراد بلکه در تکاپوهای جامعه انسانی نیز اهمیت زیادی دارد. مسئله بودن این موضوع از آنجا ناشی می‌شود که سیر تغییر سبک‌های زندگی و ورود سبک‌های جدید زندگی، موجب تغییر و تهدید فرهنگی، فردی شدن و افزایش شکاف‌های اجتماعی، رواج مصرف‌گرایی، ازهم‌پاشیدگی شبکه‌های سنتی و درنهایت بحران هویت فردی و اجتماعی افراد می‌شود. در این وضع افراد هویت خود را به جای منابع سنتی هویت، از خلال مصرف کالاها و سبک‌های گوناگون زندگی کسب می‌کنند.

منابع

- ابازی، یوسف. و چاوشیان، محسن. (۱۳۸۱). از طبقه اجتماعی تا سبک زندگی. علوم اجتماعی، شماره ۳۰.
- خواجه نوری، بیژن. پرنیان، لیلا. و همت، صغرا. (۱۳۹۳). مطالعه رابطه سبک زندگی و هویت اجتماعی (مطالعه موردی: جوانان شهر بندرعباس). فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران، شماره ۱: صص ۶۹-۹۴.
- ذکایی، محمد سعید. (۱۳۸۶). جامعه‌شناسی جوانان. تهران: آگه.

- رحمت آبادی، الهام. و آقابخشی، حبیب. (۱۳۸۵). سبک زندگی و هویت اجتماعی جوانان. فصلنامه رفاه اجتماعی، شماره ۲۰: صص ۲۳۵-۲۵۳.
- رضایی کرمانجی، ملیحه. (۱۳۹۰). بررسی نقش هویت اجتماعی در تعیین سبک زندگی جوانان ۱۵-۲۹ ساله شهر همدان. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی، دانشگاه بوعلی سینا.
- زارع‌زاده، لیلا. (۱۳۹۳). بررسی رابطه سبک‌های زندگی و راهبردهای مقابله‌ای استرس با هویت اجتماعی زنان شهر ابرکوه. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت.
- فاضلی، محمد. (۱۳۸۲). مصرف و سبک زندگی، صبح صادق، قم.
- قریان زاده، سکینه. (۱۳۸۸). بررسی تأثیر سبک زندگی بر خطر تصادف در بین جوانان واقع در سنین ۱۸-۳۰ سال شهر تهران، استاد راهنما: محمود شارع پور، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی دانشگاه مازندران.
- کفاشی، محید. پهلوان، منوچهر. و عباس نژاد، کاظم. (۱۳۸۹). بررسی تأثیر سبک زندگی بر هویت اجتماعی جوانان: مطالعه موردی جوانان ۱۵-۲۹ ساله شهر بابل. پژوهش اجتماعی. شماره ۹، صص: ۱۱۷-۱۳۹.
- گروه اجتماعی و فرهنگی. (۱۳۸۴). اوقات فراغت و سبک زندگی اجتماعی. تهران: دفتر مطالعات و تحقیقات.

گیدنر، آنتونی. (۱۳۸۲). تجدید و تشخیص (جامعه و هویت شخصی در عصر جدید). ترجمه ناصر موفقیان، تهران: نشر نی.

محمدی، عیسی. و همکاران. (۱۳۸۴). بررسی سبک زندگی بیماران قلبی و عروقی، دانشور پزشکی، دوماهانه علمی و پژوهشی، دانشگاه شاهد، سال ۱۳، شماره ۱.

واحدی، عاطفه. (۱۳۹۰). ارتباط بین شرکت در فعالیت‌های ورزشی اوقات فراغت با کیفیت زندگی دانشجویان علوم پزشکی فعال و غیرفعال. پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، دانشگاه شمال.

جلالی فراهانی، مجید. (۱۳۹۱). مدیریت اوقات فراغت و ورزش‌های تفریحی. انتشارات دانشگاه تهران، چاپ هفتم.

بخشنده، محمد. (۱۳۸۷). ارتباط بین فعالیت‌های ورزشی اوقات فراغت و کیفیت زندگی در افراد میان‌سال فعال شهر همدان. پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، دانشگاه شمال.

Arabnaz, A., Khan, W., Hussain, M., & Daraz, U. (2011). The malevolence of technology: an investigation into the various socio-economic impacts of excessive cell phone use among university students (a case study of University Of Malakand, KPK Pakistan). *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 1(3).

- Bruner, M. W., Eys, M., Blair Evans, M., & Wilson, K. (2015). Interdependence and Social Identity in Youth Sport Teams. *Journal of Applied Sport Psychology* (ahead-of-print), 1-8.
- Casla, S., Hojman, P., Cubedo, R., Calvo, I., Sampedro, J., & Barakat, R. (2014). Integrative exercise and lifestyle intervention increases leisure-time activity in breast cancer patients. *Integrative cancer therapies*, 1534735414541962.
- Chelladurai, P., & Kerwin, S. (2017). Human resource management in sport and recreation. *Human Kinetics*.
- Chen, S.-H., Yang, C.-C., Ho, H.-F., & Wang, L.-P. (2012). Ethnic identity and career aspiration of the Taiwanese indigenous students in the era of globalization. *Asian Social Science*, 8(10), p23.
- Coposescu, S. (2011). Aspects of identity construction in the context of globalization. *Bulletin of the Transilvania University of Brasov, Series VII: Social Sciences and Law*(2), 19-24.
- Deschamps, J. & Devos, T. (1998). Regarding the relationship between social identity and personal identity. In Stephen Worchel: *Social identity: International Perspective*. London: Sage. Pp. 1-12.
- Gill, D., Williams, L., & Reifsteck, E. (2017). Psychological dynamics of sport and exercise. *Human Kinetics*.
- Park, B. K. (2005). The relationships between leisure sports participation and lifestyle of adult women. *The Journal of Sozial Sciences* 6.2. *Humanity*, 970-973.
- Park, B.-K. The relationship between leisure sports participation and lifestyle of adult women. Paper presented at the Science and Technology, 2005. KORUS 2005. Proceedings. The 9th Russian-Korean International Symposium on.
- Salazar, J.M. (1998). Social identity and national identity, *International perspective*, London: Sage. pp. 114-123.

- Tajfel, H. (1978). Social categorisation, social identity and social comparison. In H. Tajfel (Ed.), *Differentiation between social groups* (pp. 61-76). London: Academic Press.
- Turner, J. H. (1998). *The structure of sociological theory*, The 6th Ed, Wadsworth publishing company
- Veal, A. J. (2006). *Research methods for leisure and tourism: A practical guide*: Pearson Education.
- Weinberg, R. S., & Gould, D. S. (2018). *Foundations of sport and exercise psychology*. Human Kinetics.